

T.C.
BAŞBAKANLIK
GAP BÖLGE KALKINMA İDARESİ BAŞKANLIĞI



**GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİNDE
(GAP)
SON DURUM**

Aralık 2010
Şanlıurfa

İÇİNDEKİLER	Sayfa
1. GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ.....	1
1.1. Giriş	1
1.2. Yüzölçümü ve Nüfus.....	1
1.3. Toprak Potansiyeli.....	3
1.4. Havzalara Göre Su Potansiyeli.....	3
1.5. GAP Toprak Su Kaynakları Geliştirme Projeleri.....	4
1.6. Entegre Proje Yaklaşımı.....	4
2. GAP Projesinde Gerçekleşmeler.....	4
2.1. GAP Projesi Nakdi Gerçekleşme.....	4
2.2. GAP'a Yapılan Kamu Yatırımları Tahsisi (1990-2010)....	5
2.3. GAP Hidroelektrik Enerji Projelerindeki Gerçekleşmeler...	6
2.4. GAP Sulama Projelerindeki Gerçekleşmeler.....	7
2.5. GAP Bölgesi'nde Yıllar İtibariyle Sulamaya Açılan Alanlar (2002-2009).....	7
2.6. Harran Örnek Alan Kişi Başı Katma Değer (\$/Kişi).....	8
2.7. .Ulaştırma Sektöründe Gerçekleşmeler.....	8
2.8. Sanayi Sektöründe Gerçekleşmeler.....	9
2.9. Yatırım Teşvikleri.....	9
2.10. İhracat ve İthalat.....	10
3. SONUÇ.....	11

1. GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ

1.1.Giriş

Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP), Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin sahip olduğu kaynakları değerlendirerek bu yörede yaşayan insanların gelir düzeyini ve yaşam kalitesini yükseltmeyi, bölgelerarası farklılıkları gidermeyi ve ulusal düzeyde ekonomik gelişme ve sosyal istikrar hedeflerine katkıda bulunmayı amaçlayan, aynı zamanda ülkemizi uluslararası alanda markalaştıran son derece önemli ve kapsamlı bir projedir.

Projenin uygulandığı bölgede Adıyaman, Batman, Diyarbakır, Gaziantep, Kilis, Mardin, Siirt, Şanlıurfa ve Şırnak olmak üzere 9 ilimiz yer almaktadır.



GAP Bölgesi alan ve nüfus açısından ülkemizin yaklaşık % 10'luk bir bölümüne tekabül etmektedir. Bununla birlikte ülke genelinde ekonomik olarak sulanabilir toplam alanın % 20'sine sahiptir. Fırat ve Dicle nehirleri ile birlikte Türkiye'nin toplam su potansiyelinin % 28'ini oluşturmaktadır.

1.2.Yüzölçümü ve Nüfus

Yüzölçümü: Türkiye'nin güneydoğusundaki 9 ili kapsayan alan GAP Bölgesi olarak anılmakta ve 75.193 km²'lik yüzölçümü ile ülkenin % 9,7'sini oluşturmaktadır.

Nüfus: 2009 Yılı Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre; 72.561.312 kişi olan ülke toplam nüfusunun % 10,3'üne tekabül eden GAP Bölgesi nüfusu 7.462.893 kişi olup, bu nüfusun % 68,3'ü kentlerde % 32'si kırsal alanlarda yaşamaktadır.

2000-2009 yılları arasında GAP Bölgesi'nde yıllık nüfus artış hızı yaklaşık binde 13,51, Türkiye genelinde ise binde 7,53 olarak gerçekleşmiştir.

2009 yılı itibariyle bölge ilerine baktığımızda şehirleşme oranı en yüksek il % 87,93 ile Gaziantep'tir. Şehirleşme oranının en düşük olduğu iller ise % 55,76 ile Şanlıurfa ve % 57 ile Mardin ve Adıyaman izlemektedir.

2000-2009 yılları arasındaki il bazında yıllık nüfus artış hızı değerleri incelendiğinde Bölge'de nüfus artış hızı en yüksek olan il binde 28 ile Gaziantep ve binde 21,97 ile Şırnak'tır. Nüfus artış değeri en düşük olan il ise binde -6,48 ile Adıyaman'dır.

Hane halkı büyüklüğü: 2008 Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü sonuçlarına göre ortalama hane halkı büyüklüğü Türkiye genelinde 3,9 kişi, GAP Bölgesi'nde ise 4,5 kişidir. Bölge illerinde örneğin Şırnak'ta hane büyüklüğü 8,2, Mardin'de 7,7 ve Batman'da 7,6'dır.

Yine Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü (HÜNEE) sonuçlarına göre GAP bölgesinde bebek ölüm oranı 2003 yılında binde 38'iken 2008 yılında binde 30'a düşmüştür.

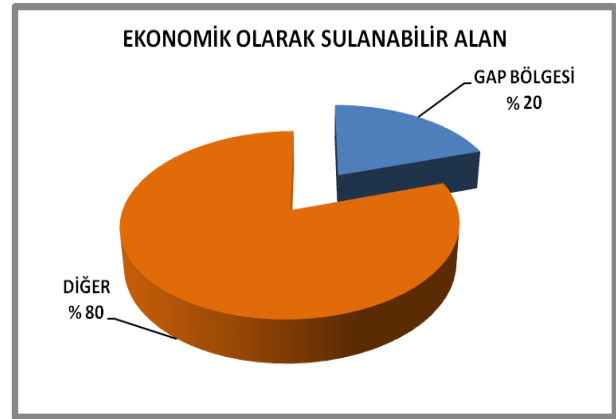
2008 Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü sonuçlarına göre ortalama hane halkı büyüklüğü Türkiye genelinde 3,9 kişi, GAP Bölgesi'nde ise 4,5 kişidir. Bölge illerinde örneğin Şırnak'ta hane büyüklüğü 8,2, Mardin'de 7,7 ve Batman'da 7,6'dır.

Bebek ölüm oranı: Yine Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü (HÜNEE) sonuçlarına göre GAP Bölgesi'nde bebek ölüm oranı 2003 yılında binde 38'iken 2008 yılında binde 30'a düşmüştür.

Net Göç Hızı: 1995-2000 yılları arasında net göç hızı en yüksek olan ilk sıradaki il binde -75,1 ile Siirt'tir. Bunu binde -70,2 ile Adıyaman, binde -67,6 ile Mardin, binde -45,2 ile Batman, binde -40 ile Diyarbakır, binde -38,9 ile Kilis ve Şanlıurfa izlemektedir. 2009 yılına bakıldığında Siirt ili binde -10,88, Adıyaman binde -10,49'a, Mardin binde -29,39'a, Diyarbakır -,7,58'e, Kilis binde -8,28'e ve Şanlıurfa -4,92'ye gerilemiştir.

1.3. Toprak Potansiyeli

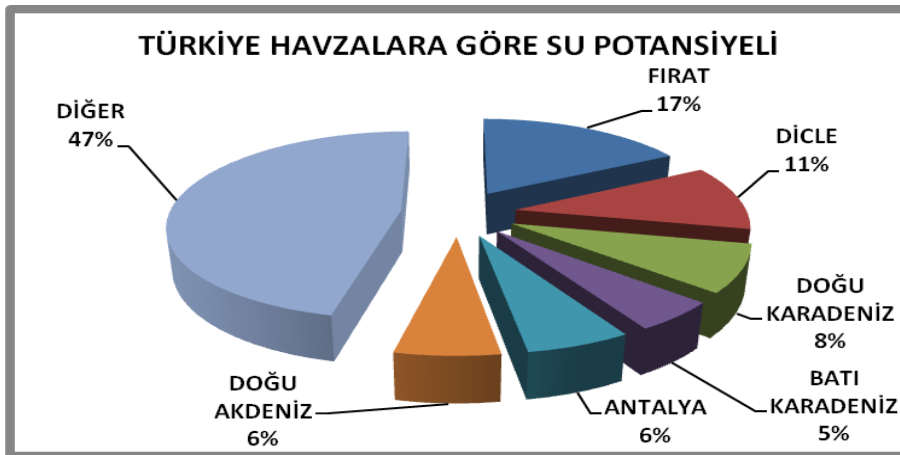
Türkiye toprak potansiyelinin % 9,7'si ve ekonomik olarak sulanabilir arazinin % 20'si GAP Bölgesi'nde yer almaktadır. İşlemeli tarıma elverişli I., II. ve III. sınıf arazi miktarı 2.467,5 bin ha olup, toplam arazinin % 33'ü kadardır. Kısıtlı işlemeye uygun arazi 649,3 bin ha (IV. sınıf) hesaba katıldığında, Bölge topraklarının % 42,2'si tarıma elverişli görülmektedir.



1.4. Havzalara Göre Su Potansiyeli

Türkiye 25 havzaya ayrılmıştır. Havzalardan toplam yıllık akış miktarı 186 milyar m³ olup bu akışın yaklaşık yarısı dört havzada (Fırat - Dicle, Doğu Karadeniz, Doğu Akdeniz ve Antalya) toplanmaktadır. Bu dört havza dışındaki 20 havza toplam su akışının diğer yarısını paylaşmaktadır. Yalnızca Fırat ve Dicle Havzası'nın payı toplam akışın % 30'unu oluşturmaktadır.

Fırat'ta 32 milyar m³ ve Dicle'de 21 milyar m³ olmak üzere toplam 53 milyar m³ bu havzada yer almakta olup, yıllık kullanılabilir su potansiyelinin 14 milyar m³'ü yeraltı suyu olmak üzere, toplam 112 milyar m³'tür.



Kaynak: DSİ Genel Müdürlüğü 2010

1.5. GAP Toprak Su Kaynakları Geliştirme Projeleri

Fırat Havzası ve Dicle Havzası projeleri olmak üzere iki gruptan oluşan GAP Su Kaynakları Geliştirme Programı kapsamında 22 baraj, 19 hidroelektrik santrali inşaatı öngörülmüş, projenin tamamlanması sonucunda 1.822 bin hektar alanın sulanması ve yılda 27 milyar kilovatsaat elektrik enerjisi üretilmesi planlanmıştır.

FIRAT	DİCLE
Karakaya Barajı/HES	Dicle - Kralkızı
Aşağı Fırat	Batman
Sınır Fırat	Batman - Silvan
Suruç - Yaylak	Garzan
Adıyaman - Kahta	İlusu
Adıyaman – Göksu -Araban	Cizre
Gaziantep	

Kaynak: DSİ Genel Müdürlüğü 2010

1.6. Entegre Proje Yaklaşımı

GAP Projesi;

Toprak, su ve insan kaynaklarını geliştirmeyi hedefleyen:

ENTEGRE

SOSYO-EKONOMİK

SÜRDÜRÜLEBİLİR

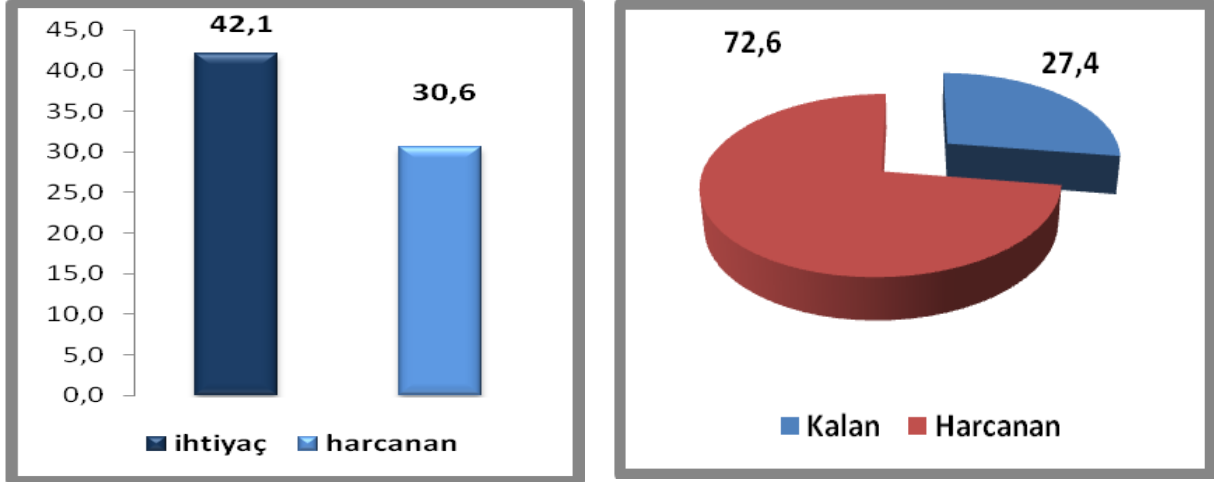
bir bölgesel kalkınma projesidir

2. GAP PROJESİNDE GERÇEKLEŞMELER

2.1. GAP Projesi Nakdi Gerçekleşme

Master Plan öngörülerini doğrultusunda belirlenen GAP kamu yatırımları finansman ihtiyacı 2010 yılı fiyatlarıyla toplam **42,1 milyar TL** düzeyindedir. **2009 yılı sonu kümülatif harcama 30,6 milyar TL ve nakdi gerçekleşme % 72,6 düzeyine ulaşmıştır.**

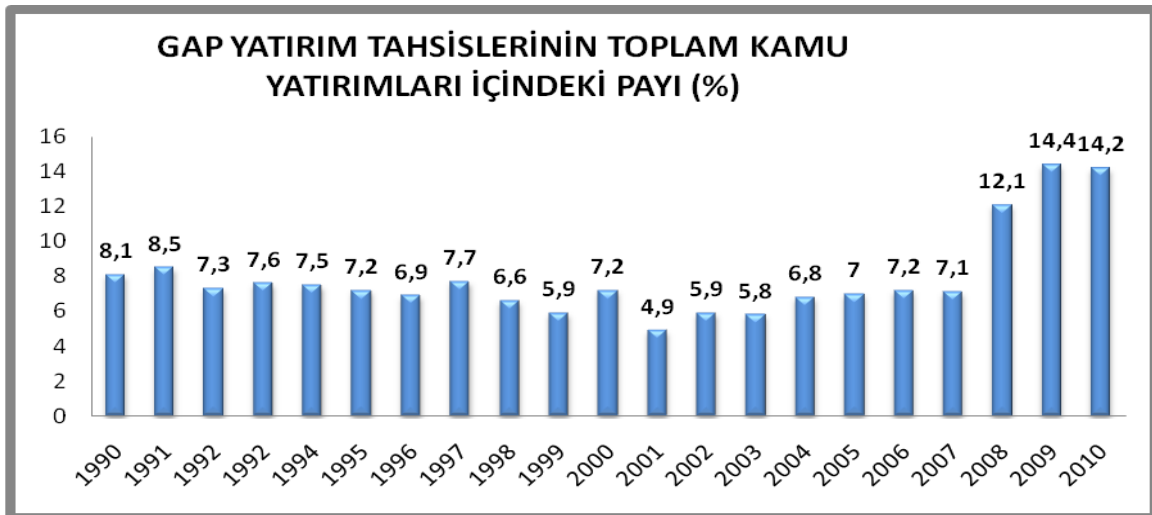
NAKDİ GERÇEKLEŞME



2.2.GAP'a Yapılan Kamu Yatırımları Tahsisi (1990-2010)

Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) kapsamındaki yatırımların hızlandırılarak büyük bir bölümünün 2012 sonuna kadar tamamlanması, ekonomik büyüme, sosyal gelişme ve istihdam artışı sağlanarak bölgede yaşayan vatandaşların refah, huzur ve mutluluğunun artırılması amacıyla GAP Eylem Planı (2008-2012) hazırlanmış; gerekli finansmanı önceden programlanarak ve bütçeyle ilişkilendirilerek uygulamaya konulmuştur.

1990-2007 dönemi itibarıyla GAP yatırımlarına kamu kaynaklarından yılda ortalama % 7,0 düzeyinde pay ayrılmıştır. 2008 yılı başında GAP yatırımları için 1 milyar 63 bin TL kaynak tahsis edilmiştir. GAP Eylem Planı'nın uygulamaya başlanmasıyla birlikte 2008 yılında kurumlara aktarılan 1 milyar TL ek ödenek ile yıllık yatırım tutarı iki katına yükselmiştir. GAP yatırımlarının toplam kamu yatırımları içindeki payı da ilk kez % 10'un üzerine çıkarak % 12 olmuştur. 2009 yılında 3,1 milyar TL ile bu oran % 14,4'e ve 2010 yılında da yaklaşık 4 milyar TL ile % 14,2 olarak gerçekleşmiştir.



2.3. GAP Hidroelektrik Enerji Projelerindeki Gerçekleşmeler

GAP kapsamında, 2009 yılı itibariyle toplam 9 adet (5.513 MW) hidroelektrik santrali tamamlanmış; santral kurulu güçleri itibariyle hidroelektrik enerji projelerinin % 74'ü gerçekleşmiştir. Bu çerçevede GAP kapsamında yer alan **Karakaya, Atatürk, Batman, Kralkızı, Dicle, Birecik ve Karkamış hidroelektrik santrallerinin işletmeye alınışından** bu güne kadar Türkiye ekonomisine ve Bölge halkının refahına doğrudan katkı sağlayan duruma gelmiştir.

Türkiye'de 2009 yılında üretilen 35.9 milyar kilovat-saatlik hidroelektrik enerji içinde, GAP 12,1 milyar kilovat-saatlik hidroelektrik üretimiyle % 33,7'lik bir paya sahiptir.

Yine 2009 yılında Türkiye'nin 194,06 milyar kilovat-saatlik toplam enerji üretimi (termik, hidrolik, rüzgar ve jeotermal) içinde GAP'ın payı % 6,2 olmuştur.

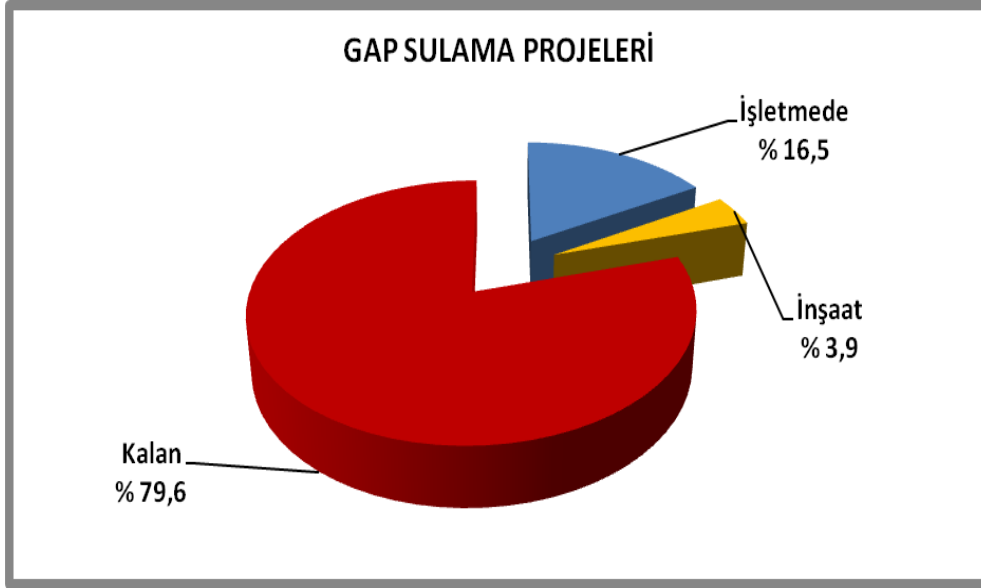
Enerji Üretiminde Türkiye-GAP Karşılaştırması (Milyar kWh)

Yıl	Türkiye					GAP	GAP/Türkiye	
	Termik	Hidrolik	Rüzgar	Jeotermal	Toplam	Hidrolik	Hidrolik (%)	Toplam (%)
1995	52,6	32,0			84,6	16,1	50,0	19,0
1996	54,5	40,4			94,9	19,3	48,0	20,0
1997	63,3	39,8			103,1	19,4	48,7	18,8
1998	68,7	42,2			110,9	20,1	47,5	18,0
1999	81,8	34,6			116,4	14,8	42,7	12,7
2000	94,2	30,9			125,1	12,1	39,2	9,7
2001	99,0	24,0			123,0	11,5	47,9	9,3
2002	95,4	33,7			129,1	12,4	36,8	9,6
2003	104,8	35,3	0,06		140,1	15,3	43,3	10,9
2004	104,0	46,1	0,06		234,0	22,4	48,7	14,8
2005	121,9	39,6	0,06		161,5	18,7	47,2	11,6
2006	131,4	44,2	0,13		175,7	21,4	48,5	12,2
2007	155,0	35,8	0,36		191,16	18,2	51,0	9,5
2008	164,3	33,3	0,79		198,39	15,6	47,0	7,8
2009	156,2	35,9	1,48	0,45	194,06	12,1	33,7	6,2

Kaynak: TEİAŞ Genel Müdürlüğü 2009 sonu

2.4.GAP Sulama Projelerindeki Gerçekleşmeler

GAP Bölgesi'nde 1.822.000 ha alanın sulamaya açılması planlanmıştır. 2009 yılı sonu itibariyle Fırat ve Dicle Havzası'nda toplam 300.397 ha alan sulamaya açılmıştır. 72.093 ha alanda halen sulama şebeke inşaatı devam etmekte olup, 1.448.556 ha alan planlama aşamasındadır. Sulama projelerinin % 16,5'i işletmededir.



Kaynak: DSİ Genel Müdürlüğü 2010

2.5.GAP Bölgesi'nde Yıllar İtibariyle Sulamaya Açılan Alanlar (2002-2009)

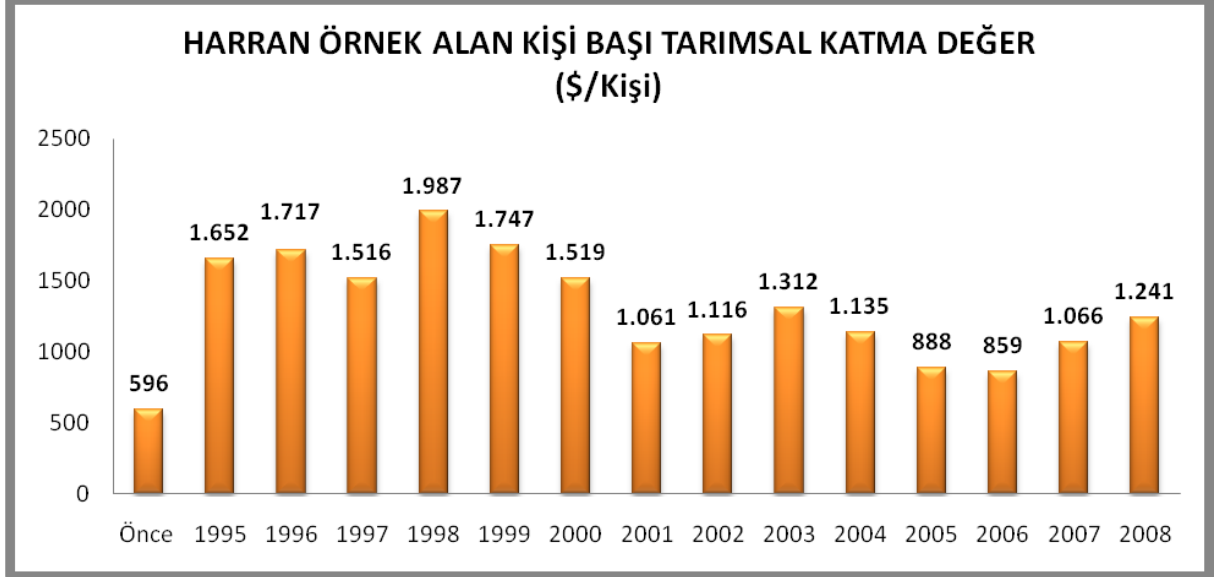
GAP Bölgesinde 2002 yından 2009 yılı sonuna kadar Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü tarafından her yıl sulamaya açılan alanlar aşağıda yer almaktadır.

Yıllar	Sulama Alanı (ha)	Yıl İçinde İşletmeye Açılan Net Sulama Alanı (ha)
2002	198.854	4.758
2003	206.954	8.100
2004	224.604	17.650
2005	245.613	21.009
2006	262.335	16.722
2007	272.972	10.637
2008	287.295	14.323
2009	300.397	13.102

Kaynak: DSİ Genel Müdürlüğü 2010

2.6.Harran Örnek Alan Kişi Başı Katma Değer (\$/Kişi)

1995 yılından itibaren sulamanın başladığı Şanlıurfa-Harran Ovası'nda 30.000 ha alanda sulama öncesi kişi başına katma değer 596 ABD Doları, 2008 yılında 1.241 ABD Doları olmuştur.



2.7.Ulaştırma Sektöründe Gerçekleşmeler

GAP Bölgesi'nde karayolu ağı uzunluğu 35.528 km'dir. Bunun 265 km'si otoyol, 5.941 km'si devlet ve il yolu, 29.322 km'si ise köy yoludur.

Türkiye devlet ve il yolu şebekesinin % 9,5'i, köy yolları şebekesinin % 10.2'si Bölge'dedir.

Karayolu yatırımlarına hızla devam edilmektedir.

- ✓ Gaziantep-Şanlıurfa Otoyolu trafiğe açılmıştır.
- ✓ Diyarbakır-Mardin Yolu 91 km olup, projenin 60 km'lik kesimi bölünmüş yol olarak trafiğe açılmıştır.
- ✓ Diyarbakır-Siverek-Şanlıurfa Yolu 187 km olup, 119 km'lik kesimi bölünmüş yol olarak bitirilmiş ve trafiğe açılmıştır.
- ✓ Cizre-Şırnak Yolu 53 km olup, projenin 19,5 km'lik kesimi bölünmüş yol olarak bitirilmiş ve trafiğe açılmıştır.
- ✓ Şanlıurfa-Kızıltepe-Silopi Bölünmüş Yolu 351 km uzunluğunda olup, yol inşaatı 6 kesim halinde yürütülmektedir. Yolun tamamı sathi kaplama seviyesinde bitirilmiş olup, genel fiziki gerçekleşmesi % 75 düzeyine ulaşmıştır.

Havayolu: Bölge'nin 7 ilinde havaalanı vardır.

- ✓ Türkiye'nin en büyük kargo havalimanı olan **GAP Uluslararası Havaalanı** 16 Temmuz 2007 yılında **Şanlıurfa'da hizmete açılmıştır.**
- ✓ **Batman Havaalanı** Terminal Binası 29.08.2010 tarihinde **hizmete girmiştir.**
- ✓ **Şırnak Havaalanı** inşaatının ihalesi 12.02.2010 tarihinde yapılmış ve **inşaatına başlanmıştır.**

Kaynak: 2010, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı

2.8.Sanayi Sektöründe Gerçekleşmeler

Organize Sanayi Bölgeleri;

- ✓ **13 adet OSB projesi tamamlanmıştır.** Söz konusu OSB projeleri çerçevesinde **toplam 533 firma** faaliyete geçmiş olup, toplam **91.466 kişi** istihdam edilmiştir.
- ✓ **13 adet OSB projesi inşaatı devam etmektedir.**

Kaynak: 2010, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı

Küçük Sanayi Siteleri;

- ✓ **32 adet KSS projesi tamamlanmıştır.** 2010 yılı itibariyle de Kilis Merkez KSS'de 250 işyeri ve Şırnak Merkez 73 KSS'de 100 işyeri tamamlanmış olup, Kilis Merkez KSS'de 400 yeni işyerinin ve Şırnak Merkez'de 150 işyerinin daha yapılması planlanmaktadır. Böylece tamamlanan **işyeri sayısı 9.237'dir.**
- ✓ **7 adet KSS projesi inşaatı devam etmektedir.**

Kaynak: 2010, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı

(1) Kilis Merkez KSS'de 250 işyeri tamamlanmış olup 400 yeni işyerinin daha yapılması planlanmaktadır.

(2) Şırnak Merkez 73 KSS'de 100 işyeri tamamlanmış olup 150 işyerinin daha yapılması planlanmaktadır.

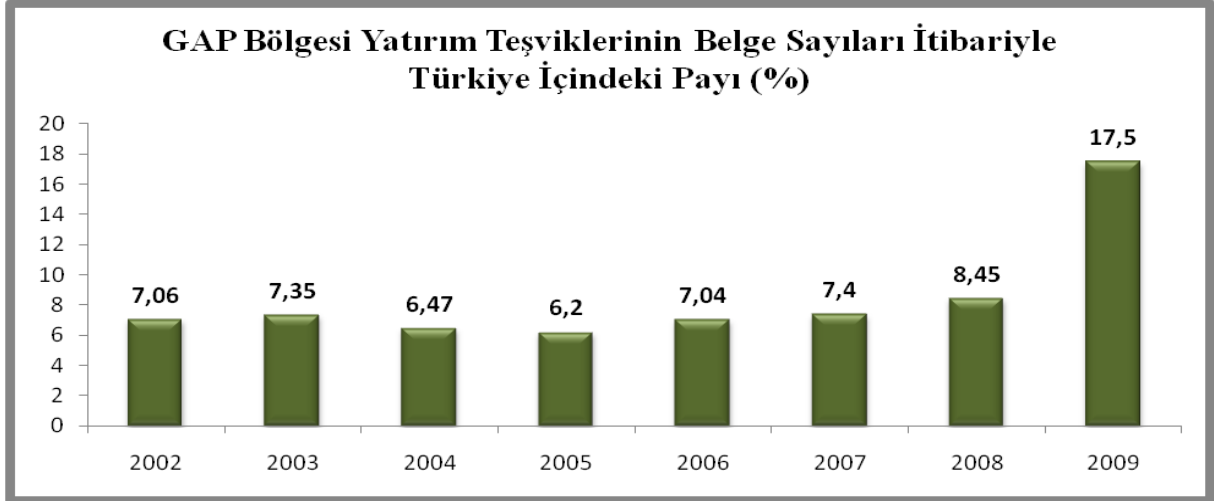
Serbest Bölgeler;

- ✓ **Mardin ve Gaziantep olmak üzere 2 adet Serbest Bölge vardır.**

2.9.Yatırım Teşvikleri

Yatırımların desteklenmesi suretiyle, bölgelerarası dengesizliklerin giderilmesi, istihdam yaratılması ve uluslararası rekabet gücünün artırılması, tasarrufların katma değeri yüksek, ileri ve uygun teknolojileri kullanan yatırımlara yönlendirilmesi amaçlanmaktadır.

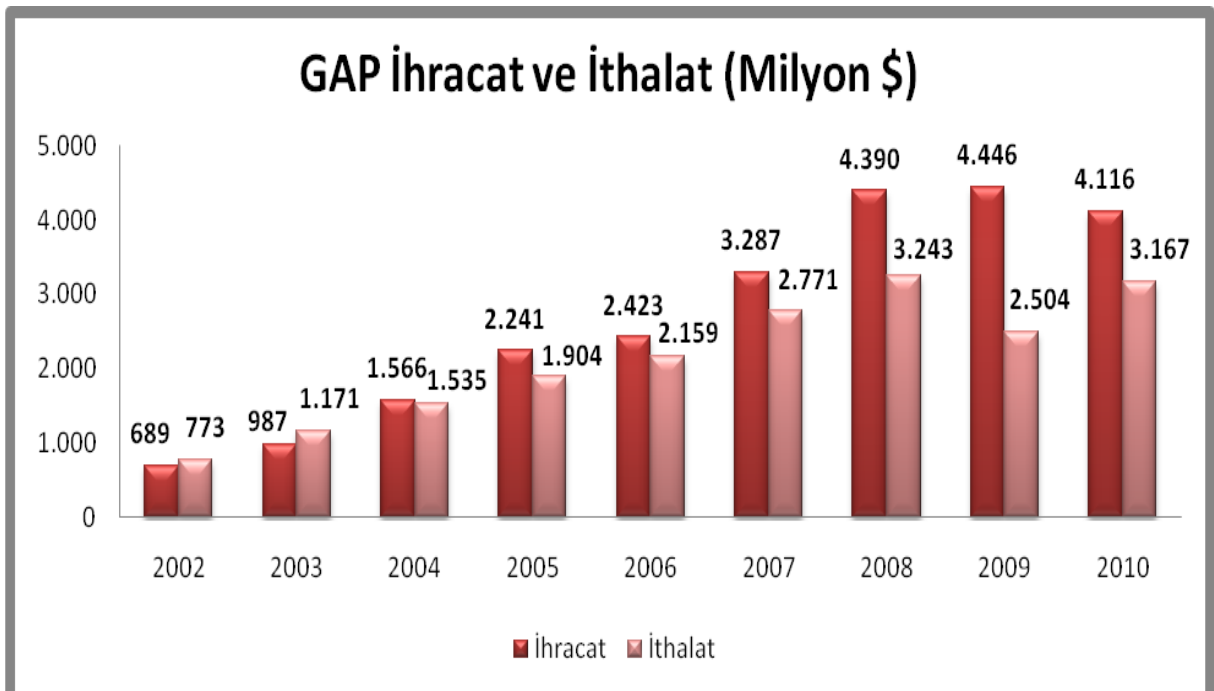
Ülke genelinde dönem ortalaması itibariyle teşvikli yatırımların % 7'si GAP Bölgesi'ne verilmiştir. GAP Bölgesi'ne verilen yatırım teşviklerinin belge sayısı itibariyle Türkiye içerisindeki payına bakıldığında 2002 - 2008 dönemi itibariyle önemli bir değişiklik olmadığı görülmektedir. Ancak 2008 yılında Eylem Planının devreye girmesi ile birlikte teşvikli yatırımların % 8,45'i ve 2009 yılında da % 17,5'i GAP Bölgesine verilmiştir.



Kaynak: Hazine Müsteşarlığı Teşvik Uygulama Genel Müdürlüğü 2009

2.10. İhracat ve İthalat

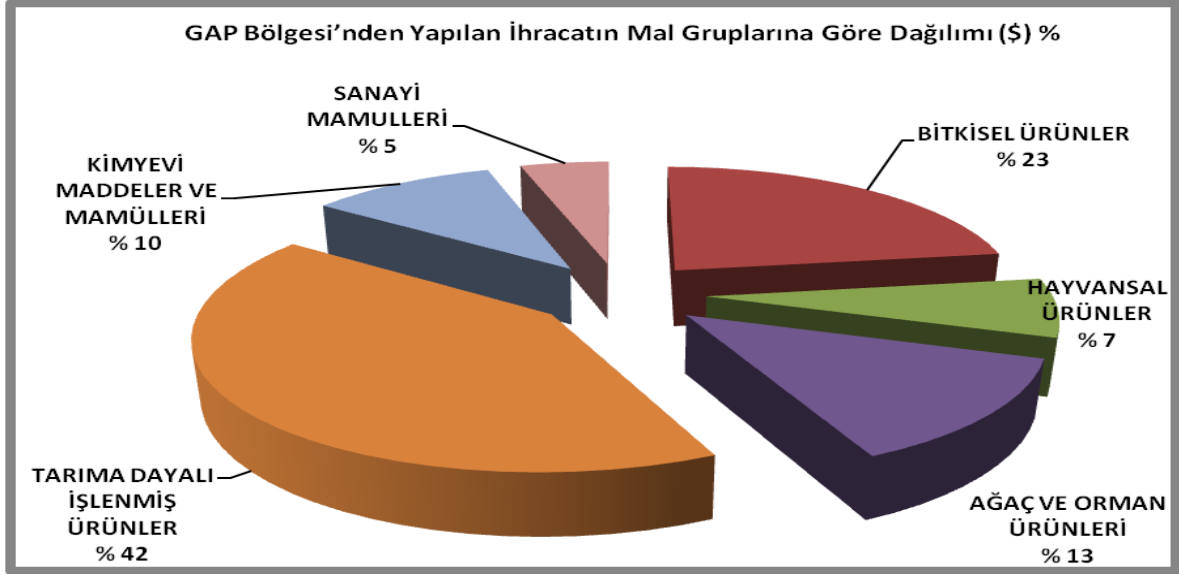
2002-2010 dönemi itibariyle GAP Bölgesi ve Türkiye genelinde yapılan ihracat rakamlarına bakıldığında, Türkiye genelindeki ihracat artışına paralel olarak GAP Bölgesi'nde de ihracat artışı olmuştur. 2002 yılında GAP Bölgesi'nden yapılan ihracatın Ülke geneli içindeki payı % 1,91 civarındayken 2008 yılında % 3,3'e ve 2009-2010 yıllarında bu oran % 4,4'e yükselmiştir.



Kaynak: Aralık 2010 revizyon göstergeleri, Dış Ticaret Müsteşarlığı web sitesi

Not:2010 yılı verileri Ekim ayı sonuna kadardır.

GAP Bölgesinde ihracatın mal gruplarına dağılımı incelendiğinde ilk sırayı % 42 ile tarıma dayalı işlenmiş ürünlerin aldığı görülmüştür. Sanayi mamulleri ise % 5'lik bir pay ile son sırada yer almaktadır.



3.Sonuç

GAP bütün bileşenleri tamamlandığında;

- ✓ 1,82 Milyon ha alan sulamaya açılacaktır.
- ✓ Yılda 27 milyar kWh elektrik üretimi gerçekleşecektir.
- ✓ GAP Bölgesi'ndeki toplam istihdam olanağı 3.8 milyon kişiye yükseltilmiş olacaktır.
- ✓ Kişi başı gelirden % 209 artış sağlanacaktır.